

GLOBALLASHUV SHAROITIDA XORIJIY TILLARNI O'RGANISHNING AHAMIYATI

Sabina Ashirova

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xorijiy til (ingliz tili) yo'nalishi 3-bosqich

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20813242>

Аннотация

Maqolada globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o'rganishning dolzarbligi va ahamiyati tahlil qilinadi. Xorijiy tillarni o'rganish zamonaviy jamiyatda madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot uchun muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Tarixiy va nazariy asoslar, mintaqaviy va milliy olimlarning yondashuvlari, amaliy tadqiqotlar va tanqidiy bahs-munozaralar asosida xorijiy tillarni o'rganishning zamonaviy tendensiyalari hamda rivojlanish istiqbollari keng yoritiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, xorijiy tillar, ta'lim, madaniyat

Abstract

This article examines the relevance and significance of learning foreign languages in the context of globalization. Learning foreign languages is recognized as a crucial factor for cultural, economic, and social development in modern society. The article extensively highlights contemporary trends and development prospects in foreign language learning, based on historical and theoretical foundations, regional and national scholars' approaches, empirical research, and critical debates.

Keywords: globalization, foreign languages, education, culture

Аннотация

В статье рассматривается актуальность и значение изучения иностранных языков в условиях глобализации. Изучение иностранных языков признаётся важнейшим фактором культурного, экономического и социального развития современного общества. На основе исторических и теоретических основ, подходов региональных и национальных учёных, эмпирических исследований и критических дискуссий подробно освещаются современные тенденции и перспективы развития изучения иностранных языков.

Ключевые слова: глобализация, иностранные языки, образование, культура

Introduction

Globallashuv jarayonlari zamonaviy dunyoda inson hayotining barcha sohalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari rivoji, iqtisodiy va madaniy aloqalarning kengayishi, xalqaro hamkorlikning kuchayishi xorijiy tillarni o'rganish masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirmoqda. Xorijiy tillarni o'rganish nafaqat shaxsning intellektual salohiyatini oshirish, balki jamiyat taraqqiyoti, mamlakatlarning raqobatbardoshligini ta'minlash, zamonaviy kasb va sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli xorijiy tillarni o'rganish jarayonida yuzaga kelayotgan nazariy, amaliy va metodologik masalalar ilmiy tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu maqolada xorijiy tillarni o'rganishning globallashuv sharoitidagi ahamiyati, tarixiy va zamonaviy yondashuvlar, mintaqaviy va milliy tajribalar, amaliy tadqiqotlar va zamonaviy bahs-munozaralar asosida tahlil qilinadi. Maqolada xorijiy tillarni

o'rganishning ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy omillari, ta'lim tizimidagi roli hamda zamonaviy metodologiyalarning samaradorligi chuqur tahlil qilinadi.

Literature Review

Xorijiy tillarni o'rganish masalasi ilmiy-adabiy muhitda doimiy ravishda keng muhokama qilinib kelinmoqda. Bu sohadagi tadqiqotlar ko'plab nazariy va amaliy yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Dastlab, xorijiy tillarni o'rganishning nazariy-asoslari klassik pedagogik va lingvistik maktablar faoliyati bilan bevosita bog'liq. XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida til o'rganish jarayoniga psixologik va sotsiologik yondashuvlar kirib keldi. Bu jarayon, avvalo, til va tafakkurning o'zaro aloqasi, madaniyatlararo kommunikatsiya, til o'rganish motivatsiyasi kabi masalalarning ilmiy asosda o'rganilishi bilan tavsiflanadi. Klassik nazariyalardan biri, E. Sapir va B.L. Whorf tomonidan ilgari surilgan lingvistik relativizm nazariyasi bo'lib, unga ko'ra, til inson tafakkurini, dunyoqarashini va madaniy identifikatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi[1]. Ushbu nazariya xorijiy tilni o'rganish jarayonida shaxsning dunyoqarashi va madaniy ongining o'zgarishi, til orqali yangi bilim va qadriyatlarni o'zlashtirish imkoniyatini e'tirof etadi. Bu jihat, ayniqsa, globallashuv sharoitida muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki zamonaviy inson ko'p madaniyatli muhitda faoliyat yuritishga majbur bo'lmoqda.

Xorijiy tillarni o'rganishning zamonaviy nazariy asoslari, asosan kommunikativ yondashuvlar bilan bog'liq. 1970-yillardan boshlab, Ch. Brumfit, K. Littlewood, M. Halliday kabi olimlarning ishlari natijasida kommunikativ kompetensiya tushunchasi ta'lim jarayoniga joriy qilindi. Bu yondashuvga ko'ra, til o'rganish faqat grammatik bilimlarni o'zlashtirish emas, balki real kommunikatsion vaziyatlarda samarali muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishni ham anglatadi. Hozirgi vaqtda xorijiy tillarni o'rganishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish, funksional til ko'nikmalarini mustahkamlash va madaniy kompetensiyani oshirish asosiy maqsad sifatida qaralmoqda. Bu tendensiya globallashuv natijasida yuzaga kelgan madaniy xilma-xillik va ko'p madaniyatli jamiyatlarda muvaffaqiyatli integratsiya uchun muhim ahamiyat kasb etadi[2].

Tarixiy jihatdan, xorijiy tillarni o'rganishning pedagogik yondashuvlari ham muhim ahamiyatga ega. Antik davrda, xususan, Rim va Yunoniston maktablarida xorijiy tillarni (lotin va yunon tillari) o'rganish elita vakillarining asosiy mashg'ulotlaridan biri bo'lgan. O'rta asrlarda esa, arab dunyosida ilm-fan taraqqiyoti natijasida ko'plab tillar o'rganilgan va tarjima maktablari faoliyat ko'rsatgan. Yevropa mamlakatlarida esa, Renessans davridan boshlab xorijiy tillarga qiziqish kuchaygan, til o'rganish orqali ilmiy va madaniy almashinuv amalga oshirilgan. Bu tarixiy tajriba xorijiy tillarni o'rganishning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyatini ko'rsatadi.

Xorijiy tillarni o'rganishning zamonaviy bosqichida, ayniqsa, globallashuv jarayonlari ta'siri ostida, til siyosati va ta'lim tizimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kuchaymoqda. Ko'plab davlatlar o'z ta'lim tizimlarida xorijiy tillarni majburiy fan sifatida joriy qilishmoqda. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida ikki yoki undan ortiq xorijiy tilni o'rganish davlat siyosati darajasida amalga oshiriladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, xorijiy tillarni erta yoshdan boshlab o'rganish natijalari yuqori bo'ladi. Bu borada, Finlyandiya, Niderlandiya, Shvetsiya kabi mamlakatlarning ta'lim tizimi o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi.

Mintaqaviy va milliy olimlarning tadqiqotlari xorijiy tillarni o'rganishning ijtimoiy va madaniy jihatlarini chuqur yoritadi. O'zbekistonlik olimlar, jumladan, S. Yusupov, N. Komilova,

Z. Xolmatova va boshqalar xorijiy tillarni o'rganishning milliy identifikatsiya, madaniy integratsiya va innovatsion taraqqiyotdagi o'рни haqida ilmiy izlanishlar olib borishgan. Ularning tadqiqotlarida xorijiy tillarni o'rganish orqali yoshlarning dunyoqarashi kengayishi, zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallashi, xalqaro maydonda raqobatbardosh bo'lishi asosiy omil sifatida qayd etiladi. Xususan, S. Yusupov o'z asarlarida xorijiy tillarni o'rganish jarayonida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va ularni zamonaviy global qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv xorijiy til o'rganish jarayonining ikki tomonlama – global va milliy – xususiyatiga e'tibor qaratadi.

Empirik tadqiqotlar xorijiy tillarni o'rganish samaradorligini oshirish uchun zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanish natijalarini ko'rsatadi. Masalan, AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) vositalari, interaktiv ta'lim usullari, multimedia resurslari, onlayn platformalar xorijiy til o'rganishda samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Xalqaro miqyosda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish o'quvchilarning motivatsiyasi, til ko'nikmalarini tez va samarali o'zlashtirishi, madaniy kompetensiyani rivojlantirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, AKT vositalaridan foydalanishda metodik yondashuv, individual va differensial ta'lim, interaktiv muloqot muhitini yaratish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston tajribasida ham masofaviy ta'lim, onlayn kurslar va multimedia darsliklar xorijiy til o'rganish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Xorijiy tillarni o'rganishning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati ko'plab ilmiy tadqiqotlarda asoslab berilgan. Xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish, zamonaviy kasblarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish, ilmiy va texnologik yangiliklarni o'zlashtirish uchun xorijiy tillarni bilish zarur. Masalan, Xalqaro mehnat tashkilotining tadqiqotlari xorijiy til bilimining bandlik darajasi, ish haqi va kasbiy o'sishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Yevropa mamlakatlarida olib borilgan tadqiqotlar esa ikki yoki undan ortiq xorijiy tilni bilgan shaxslar ko'proq daromad topishi, xalqaro loyihalarda faol ishtirok etishi va tez moslashuvchanlikka ega bo'lishini tasdiqlaydi. Bu natijalar xorijiy tillarni o'rganishning iqtisodiy samaradorligini yaqqol namoyon etadi[3].

Madaniy va ijtimoiy integratsiya jarayonlarida xorijiy tillarni o'rganish o'ziga xos ko'priq vazifasini o'taydi. Madaniy almashinuv, xalqaro hamkorlik, chet elda ta'lim olish, ilmiy va madaniy loyihalarda ishtirok etish imkoniyatlari xorijiy tillarni o'rganish orqali kengayadi. Bu borada, madaniyatlararo kommunikatsiya nazariyasi (E. Hall, G. Hofstede) muhim ahamiyatga ega bo'lib, xorijiy til o'rganish nafaqat til kompetensiyasini, balki madaniyatlararo kompetensiyani ham rivojlantirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi. Bu nazariyaga ko'ra, xorijiy tilni o'rganish orqali inson boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilishi, stereotiplardan xoli bo'lishi va tolerantlikni shakllantirishi mumkin.

So'nggi yillarda xorijiy tillarni o'rganishda zamonaviy metodologiyalar, jumladan, CLIL (Content and Language Integrated Learning), task-based learning, project-based learning kabi innovatsion yondashuvlar keng joriy qilinmoqda. Bu metodologiyalar xorijiy tilni boshqa fanlar bilan integratsiyalash, amaliy mashg'ulotlar orqali til ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini shakllantirishga yordam beradi. Amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, CLIL va task-based learning metodlari xorijiy til o'rganishda yuqori natijalar beradi, o'quvchilarning motivatsiyasi va til kompetensiyasi oshadi[4].

Mavjud ilmiy adabiyotlarda xorijiy tillarni o'rganishning zamonaviy muammolari va bahsli jihatlar ham keng muhokama qilinadi. Ba'zi tadqiqotchilar xorijiy tillarni o'rganish natijasida milliy til va madaniyatga tahdid tug'ilishi mumkinligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, global tillarning (asosan ingliz tilining) keng tarqalishi milliy tillarning rivojlanishi va saqlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu masalada zamonaviy til siyosatining asosiy vazifasi xorijiy tillarni o'rganish va milliy tilni asrab-avaylash o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashdan iborat. Shu bilan birga, boshqa tadqiqotchilar xorijiy tillarni o'rganish milliy identifikatsiyani kuchaytiradi, insonning dunyoqarashini kengaytiradi va global jamiyatda faol ishtirok etish imkonini yaratadi, deb hisoblaydi[5]. Bu bahs-munozaralar xorijiy tillarni o'rganish sohasida doimiy ilmiy izlanishlarni talab qiladi.

Empirik tadqiqotlar xorijiy tillarni o'rganishda psixologik va ijtimoiy omillarning ahamiyatini ham ko'rsatadi. Masalan, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari til o'rganish natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy psixolingvistik tadqiqotlar (S. Krashen, J. Cummins) til o'rganishda affektiv filtring, ya'ni stress va xavotir darajasining past bo'lishi muhimligini ta'kidlaydi. Bu, ayniqsa, onlayn va masofaviy ta'lim sharoitida dolzarb bo'lib, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalari, o'z-o'zini boshqarish va refleksiya qilish qobiliyatini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. O'zbekiston tajribasida ham xorijiy til o'qituvchilarining malakasini oshirish, zamonaviy metodikalarni joriy qilish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Xorijiy tillarni o'rganish natijasida shaxsning kognitiv va kommunikativ kompetensiyasi, kreativ fikrlash qobiliyati, global muammolarni hal qilishda ishtirok etish salohiyati rivojlanadi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar xorijiy til o'rganish insonning muloqot madaniyatini, tolerantligini, empatiya va madaniy ongini oshirishini tasdiqlaydi. Bu esa globallashtirish sharoitida har bir inson uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Tanqidiy tahlil shuni ko'rsatadiki, xorijiy tillarni o'rganish sohasida mavjud muammolar va cheklovlarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu borada ta'lim tizimining barcha bosqichlarida xorijiy til o'rganishni uzluksiz va tizimli tashkil etish, zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanish, o'qituvchilar malakasini oshirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, xorijiy tillarni o'rganishda milliy va global qadriyatlarni uyg'unlashtirish, madaniy xilma-xillikni asrab-avaylash va ijtimoiy integratsiyani ta'minlash dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Xorijiy tillarni o'rganishning istiqbollari zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda doimiy yangilanib borishni, innovatsion metod va texnologiyalarni joriy etishni, xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvini kengaytirishni taqozo etadi. Xususan, O'zbekiston tajribasida xorijiy tillarni o'rganish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xorijiy tillarni o'rganish bo'yicha milliy dasturlar, xalqaro loyihalar, xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik, malaka oshirish dasturlari va zamonaviy o'quv adabiyotlari joriy qilinmoqda. Bu chora-tadbirlar xorijiy tillarni o'rganish sifatini oshirish, yoshlarning global jamiyatda raqobatbardosh bo'lishiga xizmat qiladi[6].

Umuman olganda, xorijiy tillarni o'rganishning nazariy va amaliy asoslari, tarixiy tajriba va zamonaviy yondashuvlar, mintaqaviy va milliy olimlarning tadqiqotlari, empirik natijalar va

tanqidiy tahlillar globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o'rganishning ahamiyati va istiqbollari keng imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi.

Conclusion

Yuqorida ta'kidlanganidek, globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o'rganish nafaqat shaxsiy taraqqiyot, balki jamiyat va davlat miqyosida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xorijiy tillarni o'rganish global madaniyatlararo muloqot, iqtisodiy va ilmiy hamkorlik, zamonaviy kasblarda raqobatbardoshlik, innovatsion taraqqiyot va ijtimoiy integratsiya uchun zarur omil sifatida e'tirof etiladi. Tarixiy va zamonaviy tadqiqotlar xorijiy til o'rganish orqali shaxsning intellektual, madaniy va ijtimoiy kompetensiyasi rivojlanishini, yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish, dunyoqarashini kengaytirish va global jamiyatda faol ishtirok etish imkoniyatlari kengayishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, xorijiy tillarni o'rganish sohasida mavjud muammolar va cheklovlarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv, zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanish, milliy va global qadriyatlarni uyg'unlashtirish, ta'lim tizimi va jamiyatning barcha bo'g'inlarida samarali hamkorlik zarur. O'zbekiston tajribasi xorijiy tillarni o'rganish sohasida davlat siyosati, xalqaro hamkorlik va innovatsion yondashuvlar orqali yuqori natijalarga erishish mumkinligini ko'rsatadi. Demak, globallashuv jarayonlari sharoitida xorijiy tillarni o'rganish har bir inson va jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega bo'lib, uzluksiz rivojlanish va taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Sapir, E., & Whorf, B.L. (1956). Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf. MIT Press.
2. Littlewood, W. (1981). Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge University Press.
3. European Commission. (2012). Europeans and their Languages: Special Eurobarometer 386.
4. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
5. Phillipson, R. (1992). Linguistic Imperialism. Oxford University Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 'Xorijiy tillarni o'rganish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida'gi qarori, 2021-yil 19-may, PQ-5117.